

Ledare

Tävla tillsammans

Ett studiematerial om ledares, föräldrars och domares påverkan i barn och ungdomars lagidrottande.

© Erik Andersson, 2021

Västra Götaland

Studieplan

Materialet vänder sig till lärgruppen som träffas för att utvecklas i hur vuxna påverkar barn och unga inom lagidrotter.

För att räknas som en lärgrupp ska följande uppfyllas:

- Det ska finnas en inriktning/ett tema.
- Det ska finnas en av RF-SISU godkänd lärgruppsledare.
- Det ska finnas en dokumentation av lärgruppens planering och ett lärande material som alla deltagare har tillgång till.
- Det ska föras kontinuerlig närvaro av deltagarna.
- Minst tre deltagare inklusive lärgruppsledaren ska delta vid sammankomsten och deltagaren ska ha varit närvarande minst en gång vid de tre första sammankomsterna.
- Lärgruppen ska pågå under minst en utbildningstimme (45 minuter)
- Lärgruppen ska domineras av studier, minst 75 procent av tiden, men kan innehålla praktik av metodiska och/eller pedagogiska skäl.
- Studiebesök och expertmedverkan kan tillföra lärgruppen värdefull kunskap och vidga perspektiven.
- Samverkan med annan lärgrupp högst 70 procent av tiden kan ske.

RF-SISU Västra Götaland är en stödorganisation under Riksidrottsförbundet och SISU Idrottsutbildarna. RF-SISU Västra Götalands uppdrag är att stödja, företräda, samordna, utveckla, bilda och utbilda idrottsföreningar och specialdistriktsförbund. Vi har två tydliga uppdrag: Idrott och Folkbildning.

Vi arbetar för att stimulera människors lärande, stärka engagemanget och utveckla idrottens verksamhet. Vi samverkar med den lokala idrottsföreningen genom dess styrelse, ledare, ungdomar, aktiva, föräldrar etc. Detta innebär att utifrån de behov som finns i föreningen ges möjlighet för bildning, utbildning och utveckling med folkbildningens metoder.

Västergötlands Fotbollförbund bildades 1918 i Falköping. Vårt huvudmål är att organisera en föreningsverksamhet, så att var och en som vill spela fotboll kan göra det under ordnade förhållanden samt enligt gällande regler och bestämmelser.

Tävla tillsammans

Ett studiematerial som är framtaget av Erik Andersson 2021 i samarbete med RF-SISU Västra Götaland och Västergötlands Fotbollförbund.

© Erik Andersson

Tryckoriginal: RF-SISU Västra Götaland, Ingela Gustavsson

Foto: Bildbyrå

Ledare

Tävla tillsammans. Vuxenpåverkan inom ungas lagidrottande.

Vad går barn och ungdomars tävlingsidrottande ut på egentligen? Konkurrera och vinna? Tävla och ha roligt? Lära sig och utvecklas? Bli hälsosamma respektfulla individer och samhällsmedlemmar?

Det viktigaste för barn och ungdomar, enligt dem själva, är att få känna att de utvecklas och gillar idrotten, att de trivs, har kul, känner glädje, välbehag och gemenskap. Att få spela tillsammans med sina kamrater och att trivas är viktigare än att vinna. Därmed inte sagt att det inte är viktigt att tävla! Tävling är idrottens livsnerv. Det ger idrotten mening och riktning och utgör en viktig lärandeprocess. Vilket ansvar har då vuxna för att möjliggöra en trygg, meningsfull, lärorik och utvecklande tävling för alla barn och ungdomar?

Vuxna är betydelsefulla påverkansagenter som måste lära känna sin påverkan. Ledares, föräldrars och domares handlingar påverka hur barn och ungdomar är mot varandra, vad som görs möjligt att lära, vad som värderas som värdefullt och vem/vilka som värderas och behandlas som värdefulla. Inom idrotten har därför vuxna huvudansvaret för att skapa en trivsamt och god utbildningsverksamhet för alla barn och ungdomar.

Hur väl barn och ungdomar trivs, lär sig och utvecklas inom tävlingsidrottandet avgörs av verksamhetens pedagogiska kvalitet. Det vill säga vilka förutsättningar det finns för att delta, känna social trygghet och glädje, få stöd att lära sig, känna meningsfullhet, berikas, utvecklas och växa som individ och idrottare. Vuxna behöver aktivt skydda och visa omsorg om barn och ungdomar och samtidigt skapa utrymme för självständighet och respektera dem som egna individer.

Vuxna har ansvar att måna allas lika värde, outtröttligt ingripa och engagerat bjuda motstånd mot alla former av diskriminering, våld, kränkningar och bestraffningar (artikel 2) och värna barnets bästa nu och i framtiden (artikel 3). Barnen ska känna sig trygga och ges likvärdiga möjligheter att lära sig och utvecklas (artikel 6) och bidra med egna idéer, tankar, åsikter och delta i beslutsfattande processer (artikel 12). Det vill säga, vuxna bör tillsammans aktivt agera i enlighet med de fyra grundprinciperna (artikel 2, 3, 6 och 12) i konventionen om barnets rättigheter. Särskilt viktigt att komma ihåg är då följande: mänskliga rättigheter är inte villkorade, varken med uppföranden, prestationer eller kompetens – mänskliga rättigheter tillerkänns människor för att de är människor.

Med utgångspunkt i boken *Tävla tillsammans* (2020) och studiematerialet får du möjlighet att tillsammans med andra öka förståelsen och kunskapen kring vuxnas påverkan, vad som kanske är unikt i ert lag eller förening och vad ni kan göra för att skapa en god utbildningsverksamhet för alla barn och ungdomar i samband med tävling.

Syftet med hela studiematerialet är att:

- I) öka kunskapen och medvetenheten om hur barn och ungdomars tävling kan bli en central del av den idrottsliga utbildningen med barnets rättigheter som grund,
- II) bidra till ledares, föräldrars och domares pedagogiska kunnighet inom barn och ungdomars tävlingsidrottande samt
- III) bidra med verktyg som kan göra tävling till en rolig, trygg, lärorik och utvecklande aktivitet för alla deltagare.

Studiematerialet bygger på boken *Tävla tillsammans* (2020) och består av sex delar:

- Tävla tillsammans – en studiehandledning
- Tävla tillsammans – för ledare
- Tävla tillsammans – för föräldrar
- Tävla tillsammans – för domare
- Tävla tillsammans – för spelare, ledare och föräldrar
- Tävla tillsammans – för föreningar

De fem foldrarna för de olika målgrupperna bygger på boken och studiehandledningen. Studiematerialet bör därför användas under ledning av någon som är insatt i boken och studiehandledningen. Studiematerialet är tänkt att användas i relation till varje verksamhets unika behov och förutsättningar i såväl förebyggande, som åtgärdande och utvecklande syfte. Det är således inte en traditionell steg- och modulsvis upplagd utbildning. Studiematerialet är tänkt att fungera självinstruerande, engagerande, utmanande, konkret och uppmuntra till att undersöka och lära i och av den egna verksamheten.

Välj en eller ett par uppgifter till varje utbildningstillfälle baserat på verksamhetens/gruppens behov av lärande och utveckling och genomför dem i en valfri och lämplig ordning. Flera av foldrarna introduceras med en kortare film som tillsammans med en introduktionsföreläsning av Erik Andersson ger en god grund för att komma igång. De pedagogiska metoderna som det hänvisas till i denna folder finns beskrivna i foldern *Tävla tillsammans – studiehandledning*.

Om ledaren som påverkansagent

Ledares handlingar skapar normer som får olika konsekvenser för spelarnas utbildning, deras möjligheter att lära sig, utvecklas och växa som människor. För att göra matchen till en pedagogisk utbildningsaktivitet är det önskvärt att ledaren låter alla vara med och prioriterar lärandeprocessen, att se tävlingen och matchen som en del av en längre utbildningsprocess och därmed agerar långsiktigt. Ledaren är troligtvis den mest inflytelserika personen för spelarna genom att påverka både positiva och negativa beteenden hos spelarna.

Ledarens uppgift under tävling handlar bland annat om att leda lärande och utveckling för laget och varje unik spelare utifrån dennes behov. Ledaren är en rollmodell, expert och betydelsefull vuxen med unika möjligheter att styra och påverka spelarnas och lagets handlingar, deras attityder till rent spel och en god sportanda. Ledaren har stor betydelse för lagets identitet, spelarnas känslor, välbefinnande och samhörighet. En extra betydelsefull faktor för välbefinnande och samhörighet är spelarnas möjlighet att vara med fullt ut i laget i samband med match.

Spelare värderar glädjen, gemenskapen och lika chanser att lära sig och utvecklas som viktigast i en match. De anser att alla i laget ska känna sig delaktiga och få bidra i tävlingen. Spelarna känner sig trygga när de uppmuntras att fortsätta kämpa och försöka istället för att de får skäll vid misslyckanden. Spelarna vill att ledare behandlar dem med värdighet och värme, att de ser dem som mer än bara spelare. Som ledare är det därför viktigt att se tävlingen som en spelarutbildning för alla, att låt alla spelare vara med fullt ut oavsett spelförmåga, att ha tålamod och arbeta långsiktigt för utbildning tar tid och behöver anpassas till de olika individernas behov och förutsättningar. Prioritera gemensam ansträngning och använd misstag som en möjlighet till lärande.

Uppgift 1

Hur kan ledares klandervärda handlingar hanteras?

Det pedagogiska uppdraget som ledare innefattar bland annat korrigeringar, återkoppling och anvisningar om hur spelare ska göra. I dessa sammanhang finns alltid risken att såra och skapa upplevelser av misslyckanden som minskar självförtroendet hos spelaren. Det är exempelvis icke-pedagogiskt att inte respektera spelarens integritet genom att offentliggöra och kritisera misstag, att ironisera eller vara sarkastisk och förödmjukande. Att håna spelare som inte fattar, att hänga ut spelares svagheter till allmänt åtlöje och att såra och kränka dem är som att sparka på en liggande spelare.

Spelaren är oftast, utifrån sin beroendeställning till vuxna, försvarslös med små möjligheter att hävda sin rätt och stå upp mot ett felaktigt bemötande. Att kunna granska sig själv med hjälp av andra ledare, föräldrar och spelare, och att kunna be om ursäkt när det blir fel är därför av stor vikt för ledare. Att vara medveten om och försöka kontrollera sina egna handlingar kan vara svårt nog.

Men vad bör jag göra när någon annan agerar djupt klandervärd?

Om en ledare begår grova övertramp, som att mobba en spelare, och ingen vågar påpeka det, kan det i värsta fall få fortgå då ledaren troligen saknar perspektiv på sina egna handlingar och intalar sig att inget särskilt allvarligt händer.

I enstaka fall kan det också handla om att ledare medvetet kränker spelare för att den anser sig ha rätt att göra det. Genom ett förakt av svaghet kanske de rent av njuter av att plåga andra. Så länge ledares arbete utförs som om det vore ledarens enskilda angelägenhet vad han eller hon gör tillsammans med sina spelare odlas normer om att andra inte ska lägga sig i. Det odlas så kallade 'håll-tassarna-borta-normer'. För att bryta sådana normer behöver andra lägga sig i.

Att var och en lägger sig i när felaktigheter begås är viktigt. Lika viktigt är det att förebygga så att destruktiva normer inte etableras. Ett effektivt sätt att göra detta är att öka samarbetet och insynen i lagets verksamhet. Det kan också ske genom att skapa gemensamma regler om att berätta för varandra – så fort det sker – om någon agerat olämpligt, felaktigt, orättvist, sårande och så vidare.

Principen som alla kan arbeta efter blir då:

”Om du genast berättar för mig när du ser eller hör att jag gjort något klandervärd, så gör jag motsvarande för dig”. Det är inte ledarens spelare, det är lagets och föreningens spelare och därmed är det också allas angelägenhet att spelare bemöts på ett pedagogiskt sätt.

Med utgångspunkt i ovanstående, resonera tillsammans om frågorna nedan.

Skriv tillsammans ned hur reaktionen bör vara i varje fall. Motivera och skriv ner önskvärda konsekvenser.

Hur reagerar jag bäst mot en spelare som blir öppet kritiserad av en annan ledare, när jag är vittne och som jag känner är en felaktig kritik som kränker spelaren?

Hur reagerar jag bäst om det är jag själv som kränker en spelare och någon annan (ledare, förälder, spelare) påpekar detta?

Cupfinalen

Solen står som högst på himlen. Planens svarta gummikulor bäddar in de 22 svettiga och kämpande spelarna i en dammig julidagsånga. Det är A-slutspel i världens största ungdomsturnering i fotboll. Ställningen är 1-1 och det är bara åtta minuter kvar.

Trots total speldominans och spel på en planhalva vill bollen inte leta sig in i nätmaskorna. Stolpträff, räddning på mållinjen av utespelare, miss i öppet mål. Hemmalagets främste målskytt sitter på avbytarbänken, håller på att återhämta sig från en tvådagars kraftig huvudvärk och börjar må allt bättre.

De bästa spelarna i laget är redan på planen, gör sitt yttersta men har inte mycket kvar att ge. Löpningarna blir alltmer ansträngda och kvaliteten i fotbollsaktionerna allt sämre. En av hemmalagets ledare är påtagligt frustrerad. Ropar uppmaningar, skäller när spelarna misslyckas, sparkar i båset och svär.

Tillsammans med lagets främste målskytt sitter ytterligare fyra avbytare som inte fått särskilt mycket speltid under matchen.

– ”Kan du spela?”, säger den påtagligt frustrerade ledaren.

Frågan är ställd till lagets främste målskytt. – Tvekande, ”ja...”.

– Men, säger en annan ledare, ”vi satte ju aldrig upp honom på laguppställningen som vi lämnade in”.

– ”Det gör inget, han kan låna en tröja av en annan avbytare. Kom igen nu! Vi måste vinna matchen!”.

– ”Men han mår ju inte helt bra. Dessutom har vi ju fyra avbytare till som inte har fått spela så mycket. Det är väl bättre att vi byter in dom? Något vi borde gjort för längesedan om du frågar mig”.

– ”Nej, då får dom som är på planen spela vidare. Vi måste vinna matchen”.

– ”Ja men dom orkar ju inte. Vi behöver byta in spelare som orkar och som dessutom inte fått så mycket speltid”.

A. Arbeta i par och använd *ledartypologierna* (s. 111 och 119) för att analysera händelsen. Svara på följande frågor:

Vilken handlingsinriktning dominerar?

Vilka troliga konsekvenser kan detta få för laget? För enskilda spelare? För spelet?

B. Arbeta i par och använd de två tävlingslogikerna (vinst till varje pris och respektfull tävlan, s. 96-100) för att analysera händelsen. Svara på följande frågor:

Vilken tävlingslogik är mest framträdande och på vilket sätt?

Vilka troliga konsekvenser kan detta få för laget och enskilda spelare, på kort respektive lång sikt?

C. Använd *Intressekonfliktens olika ansikten* för att hitta lösningar på den aktuella situationen.

Uppgift 3

Avbytarna

Det är andra halvlek. Matchen står och väger. På hemmalagets bänk sitter tre 15-åriga grabbar, uppmärksamt och lite ängsligt följer de händelseutvecklingen på planen. Framför allt betraktar de sina två ledare som vandrar fram och tillbaka som osaliga andar, vilt gestikulerande och skrikande den ena instruktionen efter den andra till lagkamraterna på planen.

Den ene ledaren svär högt åt vad han anser vara ett felaktigt domslut och sparkar på en stol i avbytarbåset. En spelare blir skadad och tvingas till byte.

– ”Johan, skynda dig! Av med överdragskläderna. Du ska spela!”. Johan gör som han blir tillsagd och tänker tyst för sig själv:

– ”Alltid samma sak, jag får aldrig möjlighet att värma upp. Vi förväntas bara ställa upp och anpassa oss. Aldrig frågar de vad jag vill, behöver eller känner. Men jag får ju i alla fall spela en stund. Stackars Ahmed och Nils, de får nog ingen speltid alls i dag. Som vanligt. Det är ju som om vi bara är robotar som finns för att tillfredsställa ledarnas jakt på vinst. Precis som om det vore det viktigaste i världen”.

På bortalagets bänk sitter det fyra andra grabbar. Svettiga och glada småskrattar de åt en incident tidigare under matchen som de alla var inblandade i. De pratar om vad de kunde ha gjort annorlunda eller om deras sätt att lösa situationen kanske var den bästa. En av ledarna sitter bredvid och lyssnar och kan inte låta bli att ställa en fråga om varför de gjorde som de gjorde.

Efter en längre utläggning av spelarna ger hon sin version av händelsen. Bekräftar mycket av det de sagt men ger också tips på vad de kan tänka på om de hamnar i en liknande situation igen. Plötsligt börjar det pipa på den andre ledarens arm.

– ”Olle, din tur att komma in igen. Är du redo?”.

– ”Jag behöver bara värma lite först”.

– ”Ok, säg till när du är klar”.

Ledaren vänder sig ut mot planen och ropar, – ”Bra Ibbe, fin löpning. Bra att du gör dig spelbar. Vi byter om några minuter. Ok?”. Ibbe gör tummen upp och visar att han är med på noterna.

A. Arbeta i par och använd *ledartypologierna* (s. 111 och 119) för att analysera händelsen.

Vilka handlingsinriktningar dominerar?

Vilka troliga konsekvenser kan detta få på kort och på lång sikt för laget? För enskilda spelare?

B. Arbeta i par och använd *Delaktighetstypologin* (s. 39) för att analysera händelsen.

Vilka typer av delaktighet är tydligast?

Vilka troliga konsekvenser kan detta få för spelarnas lärande och utveckling, på kort respektive lång sikt?

C. Arbeta i par och använd de pedagogiska principerna för ledare (s. 126).

Ge exempel på hur principerna följs eller motverkas i händelsen

---

Diskutera exemplen och ta ställning

Uppgift 4

Ledarnas ansvarsroll i tävlingsmatchen

Använd händelsen i *Uppgift 2* som utgångspunkt för hur ni vill ha det i ert lag. Läs händelsen för de som ska delta och använd sedan den pedagogiska metoden *Intervjukuruset* eller *Stora cafét*. Formulera gärna egna frågor eller använd följande:

Vad bör ledarna göra för att det ska bli en trevlig och rolig match?

Hur bör ledarna fördela speltiden?

Vad ska avgöra vilka spelare som startar matchen?

Hur bör ledarna ge stöd till spelarna på planen?

Hur bör ledarna ge stöd till spelarna på avbytarbänken?

Hur bör ledarna vara mot domaren?

Hur bör ledarna hantera felaktiga domslut?

Vad tycker du är ledarnas viktigaste uppgift under match?

Uppgift 5

Ledares coachning i (utslagnings)cuper

Använd Rangordning. Utgå från följande frågeställning:

Hur ska ledare coacha laget och spelarna under (utslagnings)cuper?

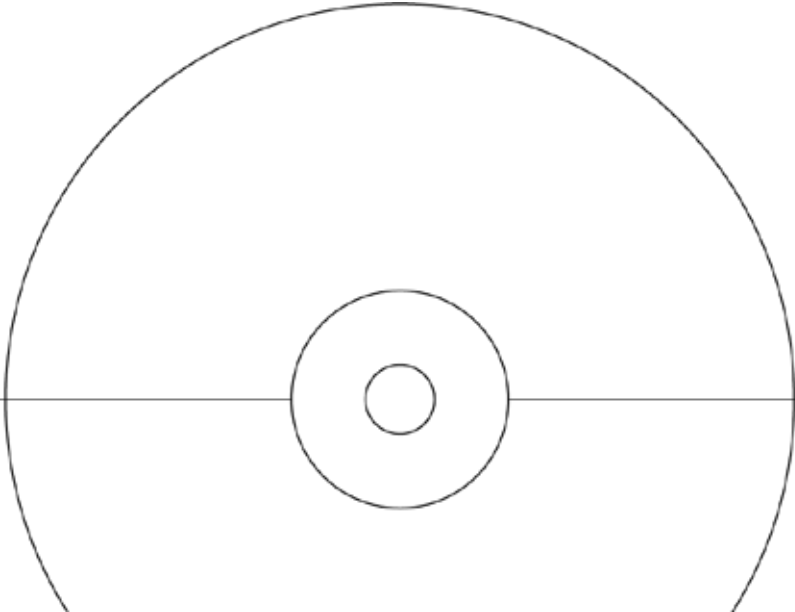

Uppgift 6

Lek och allvar

Använd *Dubbel-EPA* eller *Stora cafét* (då behövs fler frågor) för att behandla följande frågor och/eller formulera egna som har med lekens betydelse att göra:

Vad säger du till dig själv och dina spelare för att påminna om att tävlingsmatchen endast är en form av lek?

Vad säger du till dig själv och dina spelare för att påminna om allvaret i tävlingsmatchen och betydelsen av att göra sitt yttersta?

Uppgift 7

Tävla tillsammans

Använd *Ändrad uppfattning?*, *Stafettpinnen* eller *Stora cafét* och behandla något av följande påståenden:

”Inne på en plan är alla lika mycket värda, och bedöms utifrån samma mall, oavsett var man kommer ifrån. Det är så idrottens vardag ser ut”.

”En glad spelare är en bra spelare”.

”Varje tävlingstillfälle är ett tillfälle för lärande!”

”Det finns många olika vägar till framgång inom en idrott. Det går inte att säga vilken väg som bär just en viss spelare så långt det går”.

”Om en spelare slutar så ser jag det som ett stort misslyckande i ledarskapet”.

”Det absolut viktigaste ordet inom barn och ungdomsidrott är tålamod”.

”Toppa fram ett lag är ett väldigt oengagerat sätt att vara tränare”.

”För barn i Sverige under tolv års ålder, är det knappt några riktiga matcher längre”.

”Det viktigaste är att försöka vinna, inte att vinna”.

Västra Götaland

www.rfsisu.se/vastragotaland

 /rfsisuvg

 /rfsisuvg

 /rfsisuvg

